

Diepe scheuren tussen Noord en Zuid

Vijandbeelden verdelen Cyprus

De Ledrastraat loopt van Zuid- naar Noord-Nicosia. Half december zijn de toeristen veelal weg uit Cyprus, het weer is te wisselvallig. Er zijn echter nog genoeg aangename dagen. Op die dagen zitten de Grieks-Cyprioten op terrasjes aan de zuidkant van de Ledrastraat. De jongeren gaan winkelen bij de grote ketens, zoals H&M, of drinken koffie bij Starbucks. In het midden van de Ledrastraat staat, net voorbij de Ecco-schoenenzaak en een ijswinkel, een politiepost.

Erik Ex (30, docent geschiedenis) reist dit schooljaar van Finland naar Singapore. Overall waar hij komt bezoekt hij scholen. Hij spreekt met leerlingen, leraren en onderzoekers over het (geschiedenis)onderwijs. Op deze manier wil hij nieuwe inzichten opdoen en leren van en over het onderwijs in andere landen. Zijn broer Luuk Ex (28, journalist) reist mee en maakt reportages. De Edyssee is te volgen via [facebook.com/onderwijsreis](https://www.facebook.com/onderwijsreis).

en Izmir zagen, met namen als de Babilon Boutique en de No Name Shop. En terrasjes. Je kan er een halve liter koude *Efes* krijgen voor tweeënhalve euro. Een biertje op de terrasjes aan de zuidkant kost zeker vier euro.

Mijn broer en ik komen vanzelfsprekend liever in het Noorden: we hoeven niets van de H&M, en goedkoop bier op een terras kan ons wel bekoren. Waarom zitten niet alle Cyprioten hier? Dat blijkt toch een té Nederlandse gedachte. Sinds 2003 zijn de checkpoints op het verdeelde Cyprus geopend. Maar goedkoop bier kan de Grieks-Cyprioten niet naar het Noorden krijgen.

Cyprus ligt strategisch in een hoekje van de Middellandse Zee. De Britten hebben er een militair vliegveld van waaruit ze het Midden-Oosten overzien. Syrië werd in april hier vandaan gebombardeerd. Gedurende een lange geschiedenis gold Cyprus als springplank voor allerlei grootmachten. Assyriërs, Egyptenaren, Grieken, Romeinen, Byzantijnen, kruisvaarders, Ottomanen en Britten heersten over het eiland.

Wie verder noordwaarts wil lopen moet zijn paspoort of identiteitskaart laten zien: Nicosia is de laatste verdeelde stad van Europa. Door de hele stad en over de rest van het eiland loopt een grens gemarkeerd door geschilderde olievaten, zandzakken en prikkeldraad. Tussen de twee delen in zijn VN-soldaten gelegerd in een bufferzone.

In het Noorden gaat de winkelstraat verder. Er zijn geen grote ketens meer, wel kleine kledingwinkeltjes van het bazaarachtige type dat we ook in Istanboel

Bufferzone van de Verenigde Naties op Cyprus.
Foto's: Luuk Ex.

Sinds de jaren zestig hebben de Cyprioten zelfbeschikking. Maar de lange verdeel-en-heersstrategieën van grootmachten hebben hun tol geëist. Op het eiland is een Grieks-Cypriotische meerderheid en een Turks-Cypriotische minderheid. Na de onafhankelijkheid vochten de twee kanten een burgeroorlog uit. In 1974 greep het Turkse leger in. Er werd een Noord-Cypriotische staat gecreëerd die buiten Turkije door geen land ter wereld wordt erkend. Een volksverhuizing en landonteigeningen volgden. Aan beide kanten van het eiland staan vele huizen leeg. Hun eigenaren zijn gevlucht en kunnen niet meer terug. Inmiddels wonen de Cyprioten al 44 jaar compleet gescheiden van elkaar.

Het vredesproces is sinds 2004 vastgelopen. Cyprus zou als federale staat toetreden tot de EU. Maar voordat dit gebeurde moest het plan bekrachtigd worden met een referendum. De Turks-Cyprioten stemden voor, ze waren het zat in een niet-erkend land te leven. Bij de Grieks-Cyprioten bleek echter nog veel wrok te bestaan. Ze stemden tegen. Inmiddels waren er al wel grensovergangen gevormd, maar het eiland zou niet tot een eenheid worden gesmeed.

Eigen verhaal

De perceptie van de geschiedenis en identiteit van het eiland is doorslaggevend voor het vredesproces. Dus wil ik graag weten hoe docenten het verleden van Cyprus behandelen in hun les. Beide kanten vertellen hun eigen verhaal, zo merk ik al snel. In de geschiedenisles krijgt de ander de schuld. Maar het is niet alleen de geschiedenisles. In het Zuiden krijgen Grieks-Cypriotische kinderen hun schoolschriftjes van de overheid. Op de schriftjes staan afbeeldingen van ruïnes, kerken en stranden in Noord-Cyprus. Erboven staat een tekst die we vaker tegenkomen op Cyprus: 'vergeet nooit'. Op het plein voor het stadhuis staat een grote kerstboom. In plaats van ballen hangen er foto's in van 'martelaren', mannen die zijn omgekomen in 1974.

Psycholoog Charis Psaltis onderzoekt de ideeën die men heeft over 'de ander' op Cyprus. Charis heeft een zwart ringbaardje en spreekt met ons in zijn kamer op de Universiteit van Cyprus. Gesprekken

met hem komen binnen de kortste keren bij Plato, Piaget of Rousseau uit en doen mijn hoofd tollen. Hij studeerde en promoveerde in Oxford en Cambridge en werkte als geschiedenisleraar op Cyprus. Nu heeft hij zich toegelegd op de psychologische kanten van het Cypriotische conflict en schreef een boek over geschiedenisonderwijs in conflictlanden.

Links: De grens die Cyprus in twee landen verdeelt.
Onder: Een kerstboom met foto's van martelaren.

Uit Charis' onderzoek blijkt dat driekwart van de Cyprioten weleens de oversteek naar de andere kant van het eiland waagde. Maar 20 procent van de Grieks-Cyprioten blijkt een Turks-Cyprioot als vriend te beschouwen. Andersom is het 44 procent. Charis vertelt dat de meeste Cyprioten vrede verwelkomen, maar de andere kant niet vertrouwen wegens heersende vijandbeelden. Deze vijandbeelden worden bevestigd in het onderwijs. De andere kant zit fout en moet inbinden, is het heersende beeld. Charis ontvangt ons later voor verdere uitleg in zijn huis met zijn vrouw Chara en hun zoontje Maximus.

'Grieks-Cypriotische kinderen krijgen van de overheid schriftjes met ruïnes, kerken en stranden in Noord-Cyprus, met de tekst 'vergeet nooit'

Chara is leerkracht op de basisschool en is gepromoveerd op het beeld dat Cypriotische leerlingen hebben van de andere kant. Chara liet leerlingen aan beide kanten van de scheidslijn verhalen opschrijven over de geschiedenis van het eiland en analyseerde deze. De resultaten waren schokkend. De kinderen weerspiegelden de denkbeelden van hun ouders. Ze geloofden vrijwel allemaal in een goed-fout-verhaal. Zo lieten de Grieks-Cypriotische leerlingen vrijwel zonder uitzondering de terreur tegen Turks-Cyprioten voor 1974 weg uit hun verhaal. De diepe scheuren van de geschiedenis van Cyprus bleken voort te bestaan, zelfs nu er geen oorlog meer was en er een complete scheiding was. Geen wonder dat het referendum niet goed afliep. ▶

Ontmoeting

De oplossing ligt in de ontmoeting, volgens Charis en Chara. Om die reden stonden ze aan de basis van het *Home for Co-operation*. In de door VN beveiligde bufferzone, een overgang ten westen van de Ledrastraat, staat een huis met twee verdiepingen. Schuin ertegenover staat een oud hotel met kogelgaten en mortierinslagen die nog herinneren aan de burgeroorlog. Nu zit daar een contingent Britse soldaten. Het *Home for Co-operation* is een spic en span bakken. Grotendeels gebouwd door Duitse en Noorse sponsors – Nederland betaalde de lift. Binnen werken Zuid- en Noord-Cyprioten naast elkaar. Er worden culturele activiteiten georganiseerd die raken aan het conflict of soms juist niet. Ook is er een speciaal onderwijsprogramma. Dat wil ik weleens zien. Maar over dat onderwijsprogramma wordt vrij geheimzinnig gedaan. We kunnen niet zomaar komen kijken en we mogen het zeker geen ‘vredesonderwijs’ noemen. Daar is een goede reden voor: onderwijs ligt zeer gevoelig op het eiland. Keer op keer ontstaat ruzie over zinnen in geschiedenisboeken en over docenten die het op een verkeerde manier hebben uitgelegd.

‘Keer op keer ontstaat ruzie over zinnen in geschiedenisboeken en over docenten die het op een verkeerde manier hebben uitgelegd’

Vooraf de (Grieks-orthodoxe) patriarch en de Turkse overheid hebben een flinke vinger in de pap. Zij houden vol dat er geen concessies gedaan mogen worden aan de andere kant. Een nieuw onderwijsproject is na lang diplomatiek vergaderen en na veel zweet en tranen tot stand gekomen. Zolang we alleen voor de Nederlandse radio publiceren is het goed als we even meekijken in de les van Loizos. Loizos (ook gepromoveerd) is de bedenker en oprichter van het

Imagine-programma. Hij gebruikt daarbij de inzichten van Charis en Chara. Kinderen uit het Zuiden en Noorden komen bij elkaar en worden onder leiding van getrainde docenten van beide kanten begeleid. Vier leerlingen, twee van elke kant, presenteren een foto van Katharin Switzer. Op de beroemde foto uit 1967 zien we een *official* die haar uit de marathon van Boston probeert te verwijderen. Ze luisteren, kijken en discussiëren in het Engels met soms wat Turks en Grieks over vrouwenrechten. Ze leven zich in in de mensen op de foto. Ze leren elkaar écht kennen. Volgens Loizos is het geen kwestie van het benadrukken van elkaars overeenkomsten. Het gaat er juist om dat leerlingen erkennen dat er verschillen bestaan tussen mensen. In de lessen spreken de kinderen over moeilijke thema's. Het gaat over buitensluiten, sociale media, erkenning en seksualiteit, maar niet over het conflict zelf.

De les heeft precies de juiste balans van zwaarte en lichtheid. Voor het eerst deze reis bezoeken we een les waarin we nauwelijks worden opgemerkt. Vaak is na binnenkomst van ons, met camera en microfoon, lesgeven moeilijk. We worden nieuwsgierig aangekeken door 25 paar vragende ogen. Meestal beland ik dan voor de klas om vragen te beantwoorden over Arjen Robben, legale wiet, tulpen en onze reis. Maar bij deze les zijn de kinderen volledig in de ban van hun medeleerlingen en wat er wordt besproken. In de pauze worden Instagram- en Snapchat-namen uitgewisseld. Bij de evaluatie zeggen de leerlingen stuk voor stuk dat ze negatieve stereotypes hadden over de anderen, maar dat ze elkaar nu opnieuw willen zien. Hoewel ze thuis niet dezelfde taal spreken, merken ze dat ze allemaal Cyprioten zijn. Twee derde van de vijftienjarigen in het Noorden heeft deze cursus al gedaan, de helft van dezelfde groep in het Zuiden. Dat zijn indrukwekkende getallen. Als deze leerlingen elkaar blijven zien, is er hoop. ■

Het *Home for Co-operation* in Nicosia probeert Noord- en Zuid-Cyprioten met elkaar kennis te laten maken.

